

ESCOLTANT LA JOVENTUT

EMPODERAMENT JUVENIL A RODA DE TER DES D'UNA PERSPECTIVA COMUNITÀRIA

Pau Serra Aguilar

Tutoritzat per: Anna Planas Lladó

Grau d'Educació Social. Universitat de Girona

RESUM

Empoderar els joves des de la comunitat és essencial perquè els permet adquirir habilitats, participar activament en la societat, fomentar la cohesió social i influir en les decisions que afecten les seves vides, contribuint així al desenvolupament personal i col·lectiu mitjançant la superació de situacions específiques. L'article se centra a explorar els processos d'empoderament juvenil a la població de Roda de Ter. La recerca s'ha realitzat a través de 151 qüestionaris dirigits a persones de 16 a 29 anys del municipi. Els qüestionaris han indagat sobre els espais que han contribuït al seu empoderament, la percepció del seu poder de decisió dins el poble, l'existència d'espais juvenils i, les

experiències personals que han facilitat el seu creixement.

Els resultats mostren com les relacions familiars i d'amistat són el factor més influent en l'empoderament dels joves. Tanmateix, la majoria dels enquestats perceben una manca de poder de decisió i consideren insuficients els espais juvenils disponibles al municipi, fet que afecta negativament el seu procés d'empoderament. Entre les vivències personals que més han contribuït al seu creixement, destaquen les relacions afectives, conèixer persones significatives i l'experiència de viure sols, amb amics o amb parella. Les dades obtingudes posen de manifest la importància de reforçar les polítiques i els espais comunitaris per afavorir l'empoderament juvenil a Roda de Ter.

Paraules clau: Empoderament juvenil, comunitat, joves, desenvolupament

ABSTRACT

Empowering young people from the community is essential because it enables them to acquire skills, participate actively in society, enhance social cohesion and influence the decisions that affect their lives, thereby contributing to personal and collective development by overcoming specific situations. This article focuses on analyzing the processes of juvenile empowerment in Roda de Ter's population. The research has been carried out through 151 questionnaires addressed to participants from 16 to 29 years old. The questionnaires investigated the spaces that have contributed to their empowerment, the perception of their decision-making power in their town, the existence of spaces for the

mand the personal experiences that have facilitated their growth.

The findings demonstrate that family and friendly relationships are the most influential factors in the empowerment of young people. However, most of the survey participants perceive a lack of decision-making power and consider the youth spaces available in the city to be insufficient, a fact that negatively affects their empowerment process. Other personal experiences that have contributed most to their growth are emotional relationships, meeting significant people, and the experience of living alone, with friends or with a partner. The data obtained highlight the importance of strengthening policies and community spaces to promote youth empowerment in Roda de Ter.

Key words: Youth empowerment, community, young people, development

INTRODUCCIÓ

L'article que es presenta neix de l'interès de conèixer la percepció d'empoderament dels joves de Roda de Ter. Analitzar els processos d'empoderament juvenil no és cap nou descobriment en les ciències socials, de fet, la recerca quantitativa que es realitza en l'article es nodreix del Projecte HEBE liderat per la Universitat de Girona que disposa d'un equip de recerca on participen investigadors i investigadores de diferents universitats estatals. Altrament, es vol continuar donant importància al concepte, ja que des del camp socioeducatiu els educadors són clars agents d'empoderament els quals haurien d'oferir més suport durant els períodes de transició (Trull et al., 2022). Per això, a continuació, amb una metodologia centrada únicament en l'autopercepció dels joves, es busca extreure un diagnòstic mínimament significatiu de les vivències, espais i agents comunitaris que contribueixen al desenvolupament de la seva autonomia, autoestima, responsabilitat, capacitat crítica, etc. D'aquesta manera es pot conèixer les seves necessitats entorn de les potencialitats i mancances de

la comunitat i, de cara a un futur, obrir línies de treball que garanteixin un empoderament juvenil de qualitat.

1. RELACIONS DE PODER I JOVENTUT: DESIGUALTATS I ESTRATÈGIES D'EMPODERAMENT

En les ciències socials la joventut ha estat sovint el focus d'estudi. Margulis i Urresti (1995) en la seva aproximació del concepte exposa que la joventut com a objecte d'estudi ha de contemplar les condicions històriques en la seva definició. En ple segle XXI, els joves es veuen afectats per una sèrie de relacions de poder inherents al sistema capitalista. Les desigualtats socials que poden venir donades, per exemple, per raó d'edat o classe social sovint dificulten el seu empoderament. La realitat actual de l'Estat espanyol és un escenari de precarització juvenil. Cada vegada, per als joves, resulta més difícil empoderar-se, prendre el control de les seves vides i ocupar els espais de poder i decisió. Ortega i Martín (2012) apunten un sentiment generalitzat de degradació i falta de perspectives socials en la joventut que ha viscut a partir de la crisi del 2007.

Les interaccions socials que es donen de manera natural en les persones generen relacions de poder, i sovint, els joves es troben en situacions de desigualtat de poder. Són molts els estudis i teories en l'àmbit de les ciències socials que s'han realitzat i investigat sobre el concepte de poder. Planas et al. (2022) manifesten que és necessari distingir entre el poder com a un recurs i el poder com a una relació. Quan es parla de recurs es defineix com una cosa palpable i que està en mans d'individus, grups socials i institucions. En aquest cas comporta una jerarquia. En canvi, quan el diferencien com una relació no és una facultat que posseeix sinó que és fruit de les interaccions socials que permeten als individus, grups socials i institucions posicionar-se per tal d'aconseguir objectius o satisfer aspiracions de millor o pitjor manera.

Cubells (2019) clarifica la distinció entre aquests dos tipus de poder dels quals estem parlant i els separa en paradigmes. Per una banda, es troba el paradigma jurídic que seria el poder que té la capacitat d'influir en els altres i és palpable. D'alguna manera es podria dir que aquesta és la concepció hegemònica, és a dir, un poder jeràrquic generalment localitzat en estructures de poder com ara l'estat o l'escola. Delgadillo (2012) en la seva anàlisi de la teoria de Foucault i el poder explica com aquesta concepció jurídica és insuficient i negativa, ja que només té en compte el poder com un mecanisme de repressió i control.

Per altra banda, Cubells (2019) seguint la teoria del filòsof Michel Foucault, situa el paradigma estratègic el qual s'allunya de la visió negativa. Dins el paradigma, quan es parla de poder es fa referència a una relació que té forma de xarxa. El poder com a element positiu i creatiu. Aleshores, es

dóna en totes les relacions fins i tot en una conversa entre amics que prenen un cafè. Tothom té poder. “El poder es productivo, lo que quiere decir, que el poder, en la medida que es atravesado por una red de múltiples relaciones, produce saber, discursos e induce placer.” (Delgadillo, 2012, p. 164). En aquesta línia, seguint les obres de Hannah Arendt, es fa una bona definició quan es refereix al poder com a una relació, el qual s’ha de separar d’altres conceptes com potència, força o autoritat (Navarro i Romero-Moreno, 2016).

Tot i aquesta concepció positiva del poder, no tothom té les mateixes possibilitats ni posició per tal d’exercir-lo. Les oportunitats d’exercir el poder es poden veure condicionades per desigualtats com l’edatisme. El fet de ser jove pot ser un factor de discriminació. Pel que fa al concepte de *joventut* és dinàmic i és evident que no tota la població concep els joves des de la mateixa òptica. Casal (2001) exposa les diferents maneres d’entendre la condició juvenil:

1. La joventut com una etapa plena de vida. Aquesta opció té alhora dues posicions diferenciades:
 - a) Visió adultocràtica. Entén la joventut com una etapa amb una càrrega de negativitat. Per això es parla de generació X, generació perduda, acomodació familiar, etc.
 - b) Visió juvenilista. Entén la joventut com una etapa plena de la vida en el sentit positiu, d’afirmació de l’estatus juvenil amb continguts propis d’autonomia i cultura.
2. La joventut com un procés de transició. La joventut es caracteritza fonamentalment com el pas de la infantesa a la vida adulta. Se centra en la transició professional i en el procés d’emancipació familiar.

La recerca que es presenta se centra en aquesta visió positiva de la joventut, on els protagonistes són únicament els joves. Busca allunyar-se de la visió adultocentrista, ja que pot generar un biaix en l’estudi i no conèixer la percepció dels joves envers el seu empoderament. Com explica Villa (2011) la joventut és una condició social que ha anat canviant al llarg de la història que no es pot definir naturalment des d’una edat x fins a una altra edat x. Sinó que és una etapa que ve determinada per les condicions socials del context. De la mateixa manera que varien les condicions socials, també les necessitats i interessos dels joves. Aleshores d’aquí rau la importància socioeducativa d’escoltar-los. La concepció de joventut que es tenia als anys 90 no és la mateixa que es té actualment. De la mateixa manera, no és el mateix ser jove a l’Europa occidental que a l’Àfrica subsahariana (Elzo et al., 2006). Tot i haver-hi diferències d’edat, gènere, classe social, etc. Tal com apunten Elzo et al. els joves de diferents orígens i condicions comparteixen uns trets que transcendeixen les fronteres geogràfiques, socials i sexuals. Així doncs, sintetitzant, la joventut es caracteritzaria per ser una etapa de gran vitalitat i d’iniciació en els diversos nivells de l’àmbit social: participació en diferents grups socials,

món del treball, món de la parella, món dels amics, etc., amb tot el que això comporta d'aprenentatges, d'adquisició de responsabilitats i de gestió de la pròpia autonomia (Soler, 2005).

Com ja s'ha dit, el concepte joventut és dinàmic i ha anat variant al llarg de la història, però també és important no confondre els problemes estructurals que es cronifiquen amb una etapa de traspàs de la infància a la vida adulta. Així doncs, tal com exposa la Generalitat de Catalunya (2010) en el Projecte de Llei de Polítiques de Joventut:

Es defineix la joventut com a col·lectiu de persones d'entre 16 i 29 anys: en la línia d'afavorir unes polítiques coherents arreu del país, la Llei homogeneïtzarà la definició sobre joventut per tal que els diferents agents implicats tinguin la mateixa concepció. Així, es definirà la joventut com aquell col·lectiu majoritàriament immers en processos de formació i/o inserció laboral i/o d'emancipació domiciliar del qual es deriven unes identitats i unes necessitats específiques. Unes persones que viuen una etapa de transició cap a la vida adulta i amb unes circumstàncies que dificulten el seu ple exercici de la ciutadania, a nivell social, polític, econòmic i cultural.

Tot i això, es podrà trobar polítiques de joventut que no comprenguin l'interval d'edat de 16 a 29 anys, ja que la Diputació de Barcelona (2009) exposa que darrerament s'ha establert la necessitat d'intervenir amb joves preadolescents, a partir dels 12 anys, en aspectes relacionats amb la informació, la reducció de riscos, la dinamització i l'oci. I també més enllà dels 30 anys, i fins als 35, en temes relacionats amb l'emancipació personal: treball i sobretot l'habitatge.

La situació de precarietat juvenil conformada per la dificultat d'emancipar-se, contractes de poques hores, salaris baixos; Dificulta l'empoderament dels joves, però a la vegada, més que mai, resulta important que es faci aquest procés. Anem a parlar d'**empoderament juvenil**, diferents estudis han elaborat teoria entorn d'aquest procés multidimensional. Primer de tot, és necessari definir el concepte empoderament. Trull et al. (2022) ja exposen que empoderament és un concepte complex que s'ha estès en l'àmbit socioeducatiu, normalment fent referència a la població adulta. Tot i que, a les últimes dècades també s'ha utilitzat per referir-se a programes i projectes juvenils, especialment aquells joves en situacions vulnerables i de risc social.

Seguint la teoria de Bacqué i Biewer (2016) l'empoderament s'articula en dues dimensions:

1. La del poder. Busca exercir control sobre la realitat, és un resultat.
2. La del procés d'aprenentatge. Busca accedir en aquest, és un procés.

Tant si és un resultat com si és un procés es parla de multidimensionalitat, ja que es tenen en compte aspectes socials, psicològics, econòmics i culturals. L'empoderament es produeix en un context pel qual es veu condicionat. Zimmerman (2000) identifica tres nivells d'empoderament: individual/psicològic, grupal/organitzatiu i comunitari. Alhora també assenyala que l'empoderament

de les persones, organitzacions o comunitats és interdependent. No es pot entendre l'empoderament individual sense la comunitat. Soler et al. (2017) plantegen una definició molt completa:

Empoderamiento es el proceso que incrementa las posibilidades de que una persona pueda decidir y actuar de forma consecuente sobre todo aquello que afecta a su propia vida, participar en la toma de decisiones e intervenir de forma compartida y responsable en lo que afecta a la colectividad de la que forma parte. Esto requiere dos condiciones: que la persona vaya adquiriendo y desarrollando una serie de capacidades personales (conocimientos, actitudes, aptitudes, destrezas...) y que el medio le facilite ejercer efectivamente tales capacidades. (p. 22)

Pel que que fa al concepte empoderament no tothom el percep de la mateixa manera. Seguint les idees de Gondar (2020), hi ha qui el percep en clau socioeconòmica dins la lògica capitalista, és a dir, pertànyer a una classe social determinada o, per altra banda, en clau de lluita per a reivindicar drets bàsics. S'entén que aquest estat o procés d'empoderament busca transformar la realitat. Com es manifesta el Projecte HEBE en la Declaració sobre l'empoderament juvenil (2021) el discurs majoritari pel que fa a empoderament ha adoptat un caire centrat en l'èxit individual i meritocràtic, deixant de banda aspectes clau com justícia i de transformació social. És a dir, hi ha una despolitització del concepte empoderament.

Úcar Martínez et al. (2017), sent conscients de l'amplitud del concepte, defineixen l'empoderament com un procés o resultat, el qual és l'efecte o conseqüència d'una interacció negociada, entre la capacitat d'acció d'una persona, grup o comunitat i les opcions de l'entorn físic i sociocultural. Úcar Martínez et al. també són conscients que l'empoderament juvenil és poc específic, ja que els joves presenten característiques particulars, diferents de les de l'empoderament adult. Tot i això, els diferents autors que han parlat del concepte coincideixen en l'empoderament juvenil com el creixement eficient dels joves mitjançant la superació de situacions específiques a partir de l'adquisició de competències. Per exemple, la presa de decisions de manera responsable i compartida. El procés o resultat d'empoderament d'un jove a nivell individual requereix, com ja s'ha dit, del grup i la comunitat. Soler et al. (2017) apunten un exemple clarificador per entendre que les condicions internes/individuals no són suficients per a l'empoderament, alhora, les condicions externes necessiten també de les individuals. Un jove pot decidir dedicar el seu temps lliure a la lectura, però també necessita tenir llibres al seu abast. Si entenem l'empoderament com una eina de transformació individual i col·lectiva, aquest ha de contribuir a la millora de la comunitat. De manera sintètica, es podria dir que quan s'empoderen les persones joves, es garanteix l'empoderament de la comunitat, sempre que s'actuï per a la millora d'aquesta. També hi ha la possibilitat que sigui la comunitat qui desperti en el jove la motivació per a empoderar-se. Aquí és on entra la funció de l'educació social,

com a un dels possibles agents comunitaris per a l'elaboració de polítiques i acompanyament de l'empoderament juvenil.

L'educació social té capacitat d'incidir en l'empoderament dels joves. Els professionals han de conèixer les necessitats dels joves pel seu desenvolupament i després formular programes, projectes, activitats, etc. que siguin realment rellevants per als joves. Úcar Martínez et al. (2017) exposen que per promoure l'empoderament juvenil des del camp social és necessària la participació, la promoció, el diàleg, l'acompanyament i l'adquisició de capacitats mitjançant l'educació. La Declaració sobre l'empoderament juvenil també esmenta alguns elements claus com un millor reconeixement de la joventut des de les administracions o l'accés a espais i gestió d'aquests. "Sin educación no puede haber empoderamiento, pero no basta con ella, no es suficiente. Se requiere también un contexto favorable." (Soler et al., 2017, p. 23).

3. METODOLOGIA

Per tal d'aprofundir en els processos d'empoderament juvenil a Roda de Ter s'ha realitzat una recerca que té com a objectiu conèixer la pròpia percepció dels joves rodencs sobre el seu empoderament envers a la comunitat. D'aquesta manera es busca conèixer el context de la comunitat que perceben els joves de Roda. Per a fer-ho s'ha utilitzat l'única font d'informació possible: la subjectivitat dels joves. La finalitat de la recerca és recollir les opinions dels joves, aportant així els seus coneixements i generant debat entorn de l'empoderament juvenil. Essent ells els propis protagonistes. Des de l'Educació Social si es coneixen les seves necessitats i inquietuds, i alhora una concepció real del context de partida, resulta més fàcil acompanyar les intervencions amb els joves. Una altra finalitat de la recerca és, des d'una òptica socioeducativa, identificar de manera generalitzada en quin punt es troba el jovent actualment en referència a l'empoderament. A partir d'aquí s'han plantejat els objectius específics següents:

- 1) Identificar quins espais i agents comunitaris han contribuït a l'empoderament de les persones joves.
- 2) Reflexionar sobre aquells factors de la comunitat que poden condicionar l'empoderament juvenil tant de manera positiva com negativa.
- 3) Analitzar les vivències i experiències individuals que afecten a l'empoderament.

La metodologia utilitzada per a respondre als objectius ha estat quantitativa i s'ha fet a través d'un qüestionari. D'entrada, els qüestionaris permeten realitzar una anàlisi quantitativa per a poder recollir el màxim d'opinions dels joves. A partir del marc teòric i legislatiu extret de la Generalitat de Catalunya, s'ha concretat la mostra d'estudi en joves de 16 a 29 anys geogràficament ubicats a Roda de Ter, situat a la comarca d'Osona. S'ha escollit aquesta població per dos motius.

Per una banda, per a la facilitat d'accés a les dades i fonts d'informació. Per altra banda, també resulta interessant conèixer la relació actual dels joves amb la comunitat, un poble relativament petit de 6.696 habitants, amb un 17% de persones joves (Idescat, 2023). El mostreig és per conveniència, és a dir, la mostra està formada pels joves als quals s'ha pogut accedir amb la intenció d'abastar el màxim possible amb els recursos existents. Concebent que podien haver-hi algunes limitacions, la finalitat és extreure una mostra que permeti recollir més diversitat d'opinions i elaborar la recerca el més real possible.

El qüestionari s'ha elaborat en línia a través del programa Microsoft i és una adaptació sintetitzada del qüestionari realitzat per HEBE i ajustat a les característiques del municipi. Consta de quatre apartats: (1) Indicar dades sociodemogràfiques (gènere, edat, nivell d'estudis, situació laboral, classe social, etc.); (2) Valorar els espais del poble que han contribuït al seu desenvolupament; (3) Expressar la percepció envers la capacitat de decisió, existència d'espais juvenils i mancances del poble; (4) Assenyalar experiències i vivències que els han marcat i els han permès desenvolupar habilitats (autonomia, capacitat crítica, responsabilitat, etc.). El temps de resposta aproximat és de 6 minuts i s'ha fet arribar, principalment, a través de les xarxes WhatsApp i Instagram. També s'ha contactat amb els tècnics de joventut de Roda de Ter, els treballadors de l'Espai Jove i docents de l'INS Miquel Martí i Pol, els quals han facilitat la difusió del qüestionari. Pel que fa a les qüestions ètiques, ha sigut totalment anònim, no s'han demanat dades personals com el nom, correu, adreça, etc. Només dades rellevants per la recerca com l'edat, el gènere o espais on participen. També s'ha elaborat un text informatiu perquè les seves respostes puguin ser utilitzades per a un Treball de Final de Grau a la Universitat de Girona. La finalitat és donar una resposta als objectius específics plantejats prèviament a partir d'una anàlisi estadística, ja que "La recogida de datos se produce a nivel individual pero el interés radica en el resultado conjunto de la muestra para caracterizar al colectivo" (Projecte HEBE, 2017, p. 6).

Durant el mes d'abril del 2024, a través del qüestionari, s'han enregistrat la resposta de 151 joves del municipi. Per tant, els resultats següents segons les dades d'Idescat, representen aproximadament el 13% de joves de Roda de Ter. En la següent taula 1 es pot observar la mostra extreta en detall:

Taula 1. Descripció de la mostra	
Ítems	Percentatge [%]
Nombre de joves participants	151 joves. Representen el 13% de la totalitat de joves a Roda de Ter
Gènere	56,29% s'identifica amb el gènere femení 43,71% s'identifica amb el gènere masculí
Edat	49,01% nascuts 2004 - 2007 35,10% nascuts 2000 - 2003 15,89% nascuts 1995 -1999
Lloc de naixement	98, 68% Catalunya 1,32% Fora d'Espanya
Nivell d'estudis finalitzats	1,32% Educació Primària 29,80% Educació Secundària 1,32% Escola taller, PGS, PQPI... 37,09% Batxillerat 5,30% CF Grau Míg 7,95% CF Grau Superior 11,92% Grau Universitari 5,30% Postgrau o Màster
Situació laboral	45,7% de joves no treballen. 54,30% sí que treballen. Dins els joves que treballen el 46,34% viuen dels seus propis ingressos
Situació convivència	73,51% viuen amb la família 17,22% comparteixen habitatge amb amics, coneguts... 1,99% viuen sols 6,62% amb parella (amb o sense fills) 0,66% altres

4. RESULTATS

A continuació, es presenten els resultats més significatius de la recerca que donen resposta als objectius específics plantejats prèviament.

(1) Espais i agents comunitaris que contribueixen a l'empoderament de les persones joves

Per identificar els espais potencialment empoderadors pels joves, se'ls ha demanat quins espais han contribuït en el seu desenvolupament personal. Tal com fan Morell et al. (2017), a la taula 2 es presenten els diferents espais agrupats en cinc dimensions segons la similitud dels entorns. A la taula 2 s'exposa els espais d'empoderament en relació al tant per cent (%) de joves enquestats que els ha influenciat aquell espai en el seu empoderament. Es presenta de manera numèrica, seguint una escala del 0 (no ha format part) fins al 5 (ha format molta part).

Taula 2. Espais d'empoderament juvenil a Roda de Ter						
DIMENSIÓ 1. Relacions	0	1	2	3	4	5
Família	3,30%	1,30%	2,60%	4%	9,90%	78,90%
Relacions amoroses	28%	8%	14%	20%	16,70%	13,30%
Relacions d'amistat	4,60%	4,60%	7,30%	11,30%	28,50%	43,70%
Relació amb el veïnat	15,40%	16,10%	24,20%	26,20%	9,40%	8,70%
DIMENSIÓ 2. Educació formal						
Educació Infantil i Primària	8,70%	4,60%	7,30%	18,70%	32,70%	28%
Educació Secundària i Obligatòria	3,30%	3,30%	6,60%	21,90%	34,40%	30,50%
Batxillerat	15,80%	2,10%	4,80%	11%	28,70%	37,60%
DIMENSIÓ 3. Laboral						
Treball estable o temporal	43%	7,40%	10,70%	13,40%	17,40%	8,10%
DIMENSIÓ 4. Participació comunitària						
Grups i associacions d'educació en el temps lliure	32%	8,70%	8,70%	13,30%	19,30%	18%
Partits i organitzacions polítiques	63,70%	14,80%	4,70%	6,70%	5,40%	4,70%
Associacions i organitzacions esportives	22,80%	9,40%	14,80%	18,10%	18,80%	16,10%
Associacions culturals (tradicions, música, teatre, etc)	29,30%	18%	14,70%	12%	14%	12%
Associacions i organitzacions juvenils	34,20%	14,80%	14,10%	12,10%	13,40%	11,40%
DIMENSIÓ 5. Oci						
Espais públics oberts (carrers, places, parcs, etc)	6%	17,40%	21,50%	26,20%	16,80%	12,10%
Espais públics tancats (espai jove, biblioteca, etc)	19,60%	23,60%	22,30%	23,60%	6,20%	4,70%
Espais recreatius (bars)	14%	15,30%	20,70%	23,30%	14,70%	12%
Espais virtuals i xarxes socials d'internet	15,90%	17,90%	19,20%	23,80%	15,90%	7,30%

S'observa que la família, amb molta diferència, és clarament l'espai on els joves tenen més percepció d'empoderament i creixement personal, gairebé el 80% exposen que ha influït molt en el seu empoderament (taula 2). Això es pot relacionar amb el fet que el 74% dels joves participants viuen actualment amb la família (pares, germans, tiets, etc.), per tant, és un espai on passen moltes hores del dia. En el cas de la gent que no viu en família, joves universitaris que viuen fora de casa o ja independitzats, el temps que conviuen o han conviscut amb la família també el valoren positivament (89%). El segon espai que més consideren les persones joves que ha contribuït al seu empoderament són les relacions d'amistats. En canvi, tant en les relacions amoroses com la relació amb el veïnat la joventut es mostra molt més repartida en els diferents graus de puntuació, aleshores parlariem de vivències més aviat individuals i no tan generalitzades. En conclusió, la família i les relacions d'amistat són espais claus en el procés d'empoderament dels joves de Roda de Ter.

Pel que fa a l'educació formal podem observar que per més de la meitat dels joves ha sigut un espai molt rellevant (valors entre 4 i 5). Especialment l'Educació Secundària Obligatòria. L'Educació Infantil i Primària també ha format part del creixement dels joves, tot i que no es valora tan positivament. Respecte al Batxillerat, no tots els joves l'han cursat, per això es veu un augment en el valor 0. Tot i que la majoria de joves que l'han cursat el valoren positivament. La dimensió d'educació formal també podríem relacionar-la amb relacions d'amistat, ja que en l'etapa educativa es formen vincles dins els centres, els quals es poden convertir en relacions d'amistat fora de l'educació formal.

La dimensió 3 referent al treball estable o temporal és molt clara. En poc menys de la meitat dels joves enquestats és un espai inexistent, és a dir, que no ha format part del seu creixement personal. Segurament, aquestes dades poden ser causades per dos motius. Per una banda, degut a la poca oferta laboral de Roda de Ter. Per altra banda, el 41,06% dels joves participants tenen entre 16 i 18 anys, aleshores també és possible que molts d'ells encara no hagin treballat. Fent referència als joves que sí que han treballat o treballen en feines estables o temporals (57%) mostren una valoració molt diversa, és a dir, l'àmbit laboral ha aportat molt poc o, al contrari, ha significat molt.

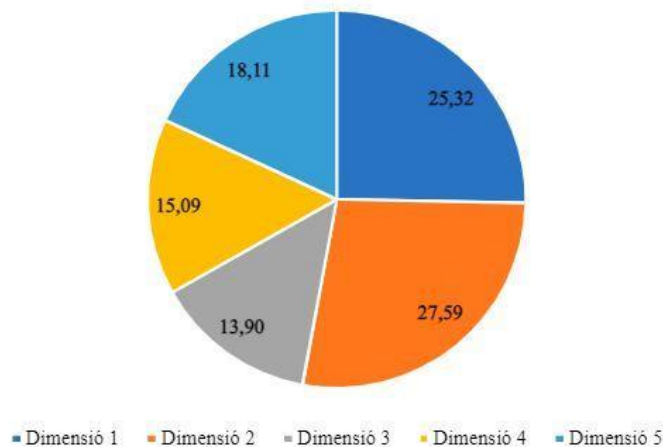
A part de la dimensió laboral, com es pot observar, la participació comunitària ha estat una de les dimensions menys significatives per als joves de Roda. Dintre d'això, podem destacar que els grups/associacions d'educació en el temps lliure i les associacions/organitzacions esportives són les més rellevants. Possiblement lligat a l'oferta d'activitats existents al municipi. En canvi, és evident que per més de la majoria dels joves els partits i organitzacions polítiques no han representat un espai d'empoderament. Les associacions culturals i juvenils es troben amb uns valors semblants. Al voltant

del 30% dels joves no han format part d'aquests espais i, els que sí que n'han format part, tenen percepcions diverses pel que fa al seu procés d'empoderament.

En últim lloc, la dimensió d'oci ha format part en la gran majoria. Especialment, els espais públics oberts. A la taula 2 s'observa també, que tot i formar part del seu procés d'empoderament, els percentatges més alts es troben entre els valors 1 i 3. Així doncs, l'oci ha sigut rellevant en grau més baix. Sobretot els espais públics tancats com l'espai jove o la biblioteca que tenen un percentatge de quasi el 90% entre el 0 i el 3.

Un cop analitzades de manera individual les dimensions, s'ha volgut extreure quina és la dimensió més rellevant en el procés d'empoderament i creixement personal dels joves. Per a poder donar resposta, s'ha elaborat un resum estadístic a partir de les mitjanes extrems de la puntuació (0 a 5) de cada espai. A partir d'aquestes s'ha elaborat un gràfic circular (figura 1) on es pot analitzar la importància de cada dimensió en l'empoderament juvenil dels joves de Roda de Ter a partir d'una representació percentual. Tot i ser la família l'espai més ben valorat amb gran diferència, un cop s'han elaborat les mitjanes i s'ha observat la figura, es pot dir que l'educació formal i les relacions són els espais on els joves participants del qüestionari perceben més empoderament com a persones.

Figura 1. Representació percentual segons dimensions

(2) Factors positius i negatius de la comunitat que poden condicionar l'empoderament juvenil

Un altre dels elements analitzats és la capacitat de decisió que les persones joves perceben que tenen en el poble. Per analitzar-ho s'ha realitzat una segmentació per franges d'edat amb la finalitat d'observar si la percepció es pot veure condicionada pel moment vital dels joves.

Figura 2. Percepció capacitat de decisió

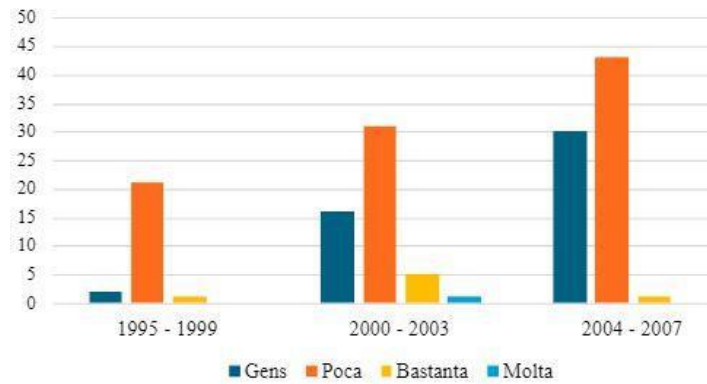
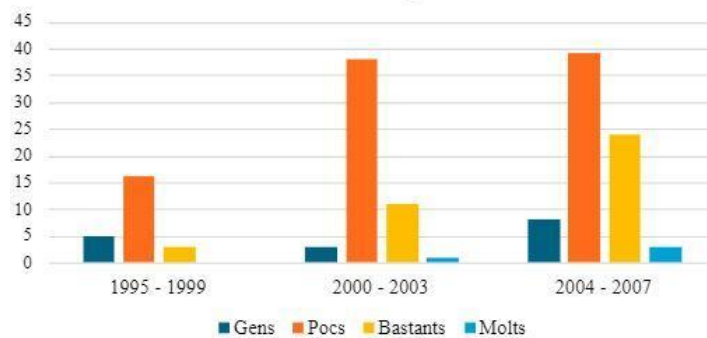

Figura 3. Percepció de l'existència d'espais dedicats als joves

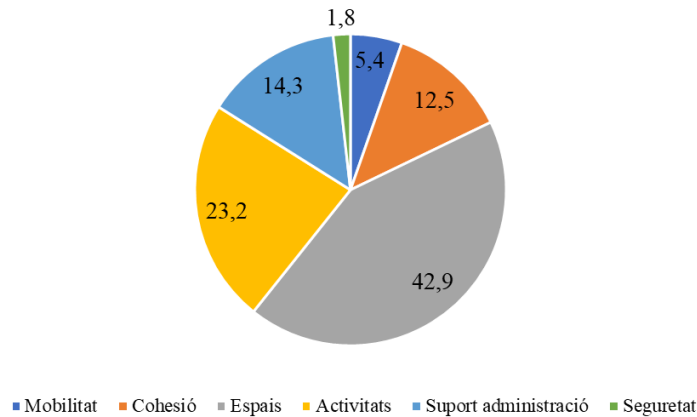
S'observa una baixa percepció general pel que fa a la capacitat de decisió en el municipi, el gran nombre de joves es troben entre “gens” i “poca”. Són únicament 4,6% de joves enquestats consideren tenir “bastant” poder decisor i només el 0,6% “molt”.

Lligant la capacitat de decisió amb l'existència d'espais juvenils, ens podem fixar, especialment en la franja d'edat del 2004 al 2007 que les barres de “bastants” i “molts” ha augmentat, tot i haver-hi una percepció baixa en la capacitat de decisió. En general, referent a l'existència d'espais dedicats als joves el valor més general en les diferents franges d'edat és “pocs”. En canvi, ha disminuït els valors de “gens” i ha augmentat gradualment els valors “bastants” i “molts”. Per tant, es percep una diferència entre la capacitat de decisió i l'existència d'espais juvenils.

Per aprofundir en la reflexió entorn aquells factors de la comunitat que poden condicionar l'empoderament juvenil tant de manera positiva com negativa, s'ha demanat als participants de manera opcional què aportessin de manera escrita què troben a faltar a Roda de Ter des de la seva condició juvenil. Això permet aportar una anàlisi de caràcter qualitatiu a la recerca. S'han registrat 55 respostes, les quals han estat agrupades en 6 temàtiques: mobilitat, cohesió, espais, activitats, suport

administració, seguretat). En la figura 4 s'observa estadísticament quins són aquells elements que més troben a faltar al poble:

Figura 4. Mancances de Roda de Ter des de la perspectiva juvenil

De les 55 respostes, 24 fan referència a espais, concretament, a la manca d'espais i davant d'aquesta necessitat han sorgit diferents propostes. En les respostes es manifesta la falta d'espais d'oci per a joves. Per una banda, espais de trobada com ara un casal jove. També espais esportius com podrien ser un rocòdrom, pistes de pàdel o zones habilitades per fer esport en espai públic. Per altra banda, hi ha una demanda de bars, restaurants, cinema, locals nocturns, etc. Tot això es pot lligar a la mobilitat. En més d'una resposta s'exposa la necessitat d'haver de desplaçar-se a poblacions veïnes a causa de la manca d'espais en el temps lliure dels joves. Per això, en alguna resposta es demana més freqüència de busos i una estació de tren, fruit d'aquesta necessitat de desplaçar-se i no disposar de mobilitat privada. La qual cosa pot representar una limitació.

Pel que fa a les activitats, 13 joves han demanat més programació relacionada amb l'oci. Tot i haver-hi un espai jove al municipi, sembla que les activitats que s'hi donen no agraden a tots els joves, ja que alguns esmenten que són per un públic adolescent i no per a joves. En concret "*Falta acompanyament amb les joves de més de 18 anys que continuen estudis superiors*". També apunten que aquestes activitats són poques i no els arriba la informació. Les demandes són activitats esportives, més festes i la creació d'un grup de teatre.

Relacionant la manca d'espais i activitats, han sorgit 8 respostes les quals manifesten més suport per part de l'Ajuntament i més destinació de recursos. Si es torna a observar la figura 3, s'entén que algunes respostes demanen més poder decisor, "*espais on dir la meua*" o escolta davant les demandes dels joves organitzats i no organitzats, ja que quasi bé el 95% dels joves participants creuen tenir gens o poca capacitat de decisió.

Davant d'aquestes problemàtiques, sorgeixen demandes de cohesió. Són 7 respostes les que manifesten que falta ambient juvenil, "*fer més pinya*", "*més col·laboració entre tots els joves de Roda*" o "*que hi hagi més vida al poble*".

Finalment, hi ha hagut una demanda de seguretat, la qual s'ha separat com a temàtica única. Encara que pogués encaixar en suport per part de l'ajuntament o espais més segurs, es creu una demanda diferenciada de les altres la qual també cal tenir en compte.

(3) Vivències i experiències personal que influeixen en l'empoderament

En aquesta recerca s'entén l'empoderament juvenil com el creixement eficient dels joves mitjançant la superació de situacions específiques a partir de l'adquisició de competències. És per això que es va demanar als joves que indiquessin quines experiències o vivències viscudes durant la seva vida els han fet desenvolupar habilitats com l'autonomia, l'autoestima, la capacitat crítica i reflexiva, la responsabilitat, etc. Seguidament, a la taula 3 es mostra de manera ordenada de més a menys percentatge (%) els participants del qüestionari segons l'afectació de diferents vivències i experiències proposades en el qüestionari.

Taula 3. Vivències i experiències que afecten l'empoderament dels joves	Nombre de persones	%
Una relació de tipus afectiu o sentimental	83	54%
Conèixer a una persona excepcional	55	36%
Anar a viure sol, amb amics o amb parella	50	33%
Aconseguir una feina	48	31%
Un èxit esportiu, cultural, artístic important	45	29%
La desaparició d'una persona estimada	44	29%
Un èxit important en els estudis	38	25%
La malaltia d'una persona estimada	37	24%
Una ruptura familiar	29	19%
Un fracàs important en els estudis	26	17%
Una ruptura de parella	24	16%
Participar en un procés de reivindicació o de mobilització social o política (assemblees, manifestacions, boicots,	21	14%
Experiències de mobilitat internacional (Erasmus, intercanvis, programes per a estudiar idiomes...)	21	14%
Estar afectat per la crisi econòmica	19	12%
Un fracàs esportiu, cultural, artístic important	17	11%
Un èxit professional important	15	10%
Ser víctima d'algun abús	15	10%
No poder anar viure sol, amb amics o amb parella	13	8%
Patir una malaltia greu	11	7%
Haver de fer pública la teva orientació sexual	10	7%
Patir una addicció	10	7%
Quedar-te sense feina	9	6%
Un fracàs professional important	6	4%
Emigrar a un altre país	4	3%
Superar una addicció	4	3%

En la taula 3 s'observa, primer de tot, com “Una relació de tipus afectiu o sentimental” és aquella vivència compartida entre més de la meitat dels joves. Independentment del gènere, l'edat, la classe social de la persona, la situació laboral, etc. És també el cas de “Conèixer a una persona excepcional” amb un 36%, la qual es troba en segon lloc. Una de les altres vivències o experiències amb el percentatge elevat és “Anar a viure sol, amb amics o amb parella” (33%), però és rellevant sobretot entre els joves de l'any 2000 i 2005, possiblement perquè estan vivint o han viscut recentment el fet de marxar estudiar a ciutats com Barcelona o Girona. Les franges més grans d'edat que han anat a viure sols, amb amics o parelles també ho ressalten com una experiència que els ha marcat la seva vida.

També té una lectura diferent la vivència “Aconseguir una feina” que obté un percentatge alt entre les persones joves majors d'edat.

Hi ha altres experiències que no es veuen condicionades pels factors esmentats i apareixen en diferents perfils d'edat, gènere, econòmics, etc. Parlaríem de “La desaparició d'una persona estimada” amb un 29%, “La malaltia d'una persona estimada” amb un 24%, “Un èxit esportiu, cultural, artístic important” amb un 29% o “Un èxit important en els estudis” amb un 25%.

Dit això, podem trobar algunes vivències que poden veure's condicionades per alguns factors (país d'origen, gènere, orientació sexual, classe econòmica, etc.). Pel que fa al 10% dels joves participants han estat víctimes d'un abús. D'aquest tant per cent el 75% són de gènere femení i el 25% restant de gènere masculí. Les vivències o experiències amb percentatges més baixos són “Emigrar a un altre país”, tot i que cal tenir en compte que només dos joves han nascut fora de Catalunya (Costa d'Ivori i Argentina) i un jove nascut a Catalunya ha emigrat a un altre país. En el qüestionari existia la possibilitat d'expressar una vivència específica i, en una d'elles, s'exposava “No tenir a la família a prop, viuen a fora d'Espanya, no poder viatjar i veure a la família per tema econòmic”. Tots els joves que han realitzat un procés migratori ho ressalten com una experiència que els ha marcat. També observem que totes aquelles persones no heterosexuales ha representat un esdeveniment rellevant haver de fer pública la seva orientació sexual. Pel que fa al gènere d'aquestes la meitat s'identifiquen amb el gènere femení i l'altra meitat amb el masculí. En últim lloc, una altra experiència que es veu condicionada és “No poder anar a viure sol, amb amics o parella”. La tendència sol ser joves de vint-i-un anys en amunt, que treballen i la meitat tenen sous de 500 € a 1.000 € i l'altra meitat de 1.000 € a 2.000 €

Altres factors que es consideren rellevants, amb xifres properes al 20%, la ruptura de parella o familiar també és una vivència que afecta els joves a l'hora d'empoderar-se. “Participar en un procés de reivindicació o de mobilització social o política (assemblees, manifestacions, boicots...)” representa un 14% dels joves, concretament la gran majoria de vint anys en amunt, es pot lligar en els moviments

socials viscuts durant els últims anys. També amb un 14%, els joves que han viscut experiències de mobilitat internacional (Erasmus, intercanvis, programes per a estudiar idiomes...) també ho remarquen clau en el seu procés d'empoderament.

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

La recerca tenia com a finalitat extreure dades d'empoderament juvenil a Roda de Ter, obtingudes des de la mateixa percepció dels joves a través de qüestions sobre l'existència d'espais, les vivències i les experiències que han contribuït en el seu empoderament. Així com, la concepció del poder de decisió i les mancances que troben en el poble. Amb la intenció de fugir de visions adulcentristes, sovint també moralistes, es reafirma la joventut com una etapa de gran vitalitat i d'adquisició d'aprenentatges, responsabilitats i de gestió de la pròpia autonomia. Així doncs, s'ha conclòs un seguit d'idees rellevants en l'empoderament dels joves rodencs.

En relació als espais, la tendència general dels joves interpellats indica que la família és l'espai que més contribueix, tal com defineixen diferents autors, en el creixement eficient dels joves mitjançant la superació de situacions específiques a partir de l'adquisició de competències. Planas et al. (2018) conclouen que la família, en un context respectuós, és un espai molt rellevant en la vida dels joves a l'hora de desenvolupar habilitat com l'autonomia, la creació d'identitat, responsabilitat, etc. Per una banda, l'estructura familiar els serveix com a punt de referència, els fa sentir bé i els ajuda a visualitzar-se. Per altra banda, encara que aquesta estructura familiar pateixi dificultats o sigui vulnerable també enforteix, impulsa i empodera als joves, ja que han d'aprendre a viure en realitats més o menys adverses.

Pel que fa als altres dos espais que més contribueixen al desenvolupament personal són l'educació formal i les relacions d'amistat. Així doncs, fent un balanç dels joves enquestats, sovint els tres espais és on han passat o passen la major part del temps, sigui per deure o voluntat dels joves. Es podria dir que són aquells espais "quotidians" més comuns i segurs. Al final, són moltes hores d'aprenentatge en un centre educatiu, on et relaciones amb les persones del voltant, i sovint, s'acaben formant relacions d'amistat. En el cas d'haver-hi un suport familiar desitjable, els joves també creixen i s'hi relacionen durant molt de temps. Per tant, és necessari potenciar la participació en altres espais relacionats amb l'associacionisme esportiu, polític, cultural, etc. que permetin desenvolupar la presa i aplicació de decisions fomentant així altres habilitats com la responsabilitat social (Agud et al., 2017).

En la recerca també s'ha explorat les vivències i experiències que han influït en l'empoderament dels joves. Es pot concloure que les experiències vitals poden variar segons diversos factors, tot i que hi ha algunes experiències comunes altament empoderadores en la majoria. És el cas d'una relació

sentimental o conèixer una persona excepcional. Elzo et al. (2006) ens parlava d'aquests factors com l'edat, la classe social, el gènere, etc. com a una possible barrera en el procés d'empoderament. Si és veritat que hi ha condicions socioeconòmiques que dificulten el procés, com ara la classe social a l'hora d'emancipar-se. També es pot observar que hi ha algunes vivències dificultoses de superació personal que impulsen l'empoderament. Com és el cas dels joves que han hagut de migrar a un altre país. Com conclou Páez de la Torre (2018) superar la crisi d'una experiència migratòria suposa augmentar l'autonomia i la satisfacció en l'àmbit individual, en canvi, el marc polític i legal limita el seu empoderament col·lectiu i comunitari. Tot i això, no s'ha de menystenir la realitat actual d'un escenari de precarització juvenil que dificulta l'empoderament i la presa del control de les seves vides. Com han dit Ortega i Martín (2012) existeix un sentiment generalitzat de degradació i falta de perspectives socials en la joventut. D'aquí surt una necessitat de treballar la resiliència i organització juvenil per fer front a les situacions que els afecten.

Recuperant la idea de Zimmerman (2000) no es pot entendre l'empoderament individual sense la comunitat. Soler et al. (2017) parlen de la necessitat d'un context favorable per al procés d'empoderament. Existeix una retroalimentació del que és individual i el que és col·lectiu. En canvi, els resultats que aporten l'autopercepció dels joves han mostrat dos factors comunitaris que en dificulten el procés. En primer lloc, la baixa percepció general de poder decisor al poble. Com expliquen Soler et al. (2017) l'empoderament ha de ser el procés que incrementa les possibilitats que una persona pugui decidir i actuar de manera conseqüent sobre tot allò que afecta la seva pròpia vida, participar en la presa de decisions i intervenir de forma compartida i responsable sobre allò que afecta la col·lectivitat de la qual forma part. Continuant amb aquesta idea, els joves de Roda de Ter senten poc poder decisió pel que al poble. En segon lloc, tal com manifesta la Declaració del Projecte HEBE (2021) l'accés i la gestió als espais són un element clau en l'empoderament. Malgrat tot, els resultats fan percebre una manca d'espais juvenils i poc sentiment de pertinença d'aquests. Per tant, es fa evident un desarrelament juvenil als espais de participació i decisió, sigui per predisposició dels joves o per factors externs com l'administració. Alcántara (2017) ens diu "al final a participació i la idea d'apoderament significa situar el poder en un lloc diferent. Perdre part del meu poder perquè estigui en un lloc compartit. I això ens genera por. Per totes bandes. Pels joves i per l'administració" (p. 9). En relació amb això, la tendència general dels joves enquestats ha fet notable que la participació comunitària no ha estat de gran rellevància en el seu creixement personal. Aquesta manca de participació i organització col·lectiva possiblement s'ha vist condicionada, per una banda, per la manca d'espais comunitaris i, per altra banda, per la poca iniciativa comunitària (també juvenil) de generar espais. Les declaracions del Projecte HEBE (2021) manifesten que el discurs majoritari ha adoptat un caire individualista i meritocràtic, deixant de banda la transformació social. Aquesta despolitització es fa visible observant que la majoria dels joves enquestats, els partits i organitzacions polítiques no han representat un espai d'empoderament. Entenen l'empoderament com un procés

interdependent, no es vol atribuir la culpa de manera individual als joves. Ans al contrari, també manca una voluntat política de dissenyar accions que facilitin l'empoderament a través de la creació d'espais participatius i suport als projectes juvenils.

La recerca aporta informació rellevant sobre l'empoderament dels joves de Roda de Ter, tot i així, la recerca presenta algunes limitacions. La mostra participant és reduïda i comprèn desigualtats en els rangs d'edat. Una de les limitacions ha estat trobar espais/vies de comunicació per fer arribar el qüestionari a joves majors de 25 anys i aconseguir una mostra més àmplia. Per tant, no s'han realitzat generalitzacions, ja que la mostra no és prou representativa pel que fa a la totalitat dels joves rodencs. Tot i aquestes limitacions, s'ha pogut extreure un diagnòstic aclaparador que fa viva una necessitat d'obrir noves línies de treball. Per una banda, a nivell polític, fer arribar els resultats a l'Ajuntament de Roda de Ter perquè existeixen necessitats juvenils no cobertes, almenys d'una petita part. Si es treballa per un empoderament juvenil, es garanteix l'empoderament comunitari de cara al futur. Per altra banda, des de l'educació social, hi ha la possibilitat d'acompanyar la participació activa dels joves, el desenvolupament de les seves capacitats i la creació d'un entorn que els permeti ser agents transformadors de la comunitat. En darrer terme, com va escriure el poeta rodenc Miquel Martí i Pol en el poema *El Poble* (1966):

“El poble és el conjunt del nostre esforç
i de la nostra veu”

Referències bibliogràfiques

- Agud-Morell, I., Ciraso-Calí, A., Pineda-Herrero, P., & Soler-Masó, P. (2017). Percepción de los jóvenes sobre los espacios y momentos en su proceso de empoderamiento. Una aproximación cuantitativa. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 30, 51-66. DOI:10.7179/PSRI_2017.30.04
- Alcántara, A. (2017). Joves: Corresponsabilitat i empoderament. *Quaderns d'animació i educació social*, (26), 1-13. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7548243>
- Bacqué, M.-H. i Biewener, C. (2016). *El empoderamiento, una práctica emancipadora* (S. Nora, Trad.). Editorial Gedisa. (Obra original publicada al 2013)
- Casal, J. (2001). La transició dels joves a la vida adulta en el marc d'una societat en canvi. Dins I. Brunet, I

(Ed.), *Joves i transició al mercat laboral* (p. 35-64). Barcelona: Pòrtic Biblioteca Universitària.

Cubells, J. (2019). *El poder*. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya. Recuperat el 5 de març de 2024, de https://openaccess.uoc.edu/bitstream/10609/148290/7/Modul6_ElPoder.pdf

Delgado, J. F. (2012). Foucault y el análisis del poder. *Revista de Educación y Pensamiento*, (19), 160-171. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3974352>

Diputació de Barcelona. (Desembre de 2009). *LES POLÍTIQUES DE JOVENTUT. Aproximació al concepte. Discursos teòrics. Àmbits d'actuació i principals eixos de les polítiques de joventut. Normativa i legislació.* (Formació inicial).
https://www.diba.cat/documents/95670/96986/joventut-fitxers-diep_calvo-pdf.pdf

El projecte de la llei de Polítiques de Joventut supera el debat a la totalitat al Parlament. (2010, 8 d'abril). Generalitat de Catalunya. Recuperat el 7 de març de 2024, de <https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/35063/projecte-llei-politiques-joventut-supera-debat-totalitat-al-parlament>

Elzo, J., Feixa, C., i Giménez-Salinas, E. (2006). *Joves i valors, la clau per a la societat del futur*. Fundació “la Caixa”.

Gondar, I. (12 de febrer de 2020). L'empoderament no és un procés unidireccional ni jeràrquic, o creus que sí?. *Social.cat: El diari digital de l'acció social a Catalunya*.
<https://www.social.cat/opinio/11462/lempoderament-no-es-un-proces-unidireccional-ni-jerarquic-o-creus-que-si>

Idescat, Institut d'Estadística de Catalunya. (26 d'octubre de 2023). *Població. Roda de Ter. 2023: Edat quinquennal / Sexe*. <https://www.idescat.cat/pub/?id=censph&n=539&geo=mun:081831>

Margulis, M. i Urresti, M. (1995). Moda y juventud. *Estudios Sociológicos De El Colegio De México*, 13(37), 109–120. <https://doi.org/10.24201/es.1995v13n37.777>

Navarro, L., Romero-Moreno, M. (2016). Los conceptos de poder y violencia en Hannah Arendt: un análisis desde la comunicación. *Pensamiento americano*, 9(17), 54-66. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/8713812.pdf>

Páez de la Torre, S. (2018). La experiencia de jóvenes originarios del cono sur latinoamericano que viven en Catalunya. Transitar la crisis desde la condición de inmigrante: una lectura desde la perspectiva del empoderamiento, *Revista del Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud*, 9, pp. 106-129, ISSN 2341-278X

Planas, A., Bertran, C., Borneis, S., Carbonell, E., Casademont, X., Juvinyà, D., Malo, S., Serra, C., i Soler, P. (2022). *Guia didàctica del mòdul: L'empoderament dels joves en les accions educatives i de salut*. Universitat de Girona

Planas Lladó, A.; Soler Masó, P.; Llena Berñe, A.; Paez de la Torre, S. & Trull Oliva, C. (2018). El papel de la familia en el empoderamiento de los jóvenes. *Congreso Internacional SIPS: Pedagogía social, investigación y familias: Seminario Interuniversitario de Pedagogía Social. Libro de resúmenes* (p. 15-17). [//hdl.handle.net/10256/16356](https://hdl.handle.net/10256/16356)

Projecte HEBE. (13 de desembre de 2017). *Informe diciembre 2017*. <https://www.projecteheber.com/wp-content/uploads/2021/06/Informe-clau-HEBE-castellano.pdf>

Projecte HEBE. (2021). *Declaració sobre l'empoderament juvenil*. <https://projecteheber.com/wp-content/uploads/2021/06/Declaracio-HEBE-EJ-v10-CAT.pdf>

Soldevila, Ll. (2004). *Ruta literària de Miquel Martí i Pol*. Proa: Les eines.

Santos, A. i Martín, P. (2012). La juventud española en tiempos de crisis: paro, vida precarias y acción colectiva. *Sociología del trabajo: El trabajo del consumo*, 75, 93-110. 3-110.

<https://revistas.ucm.es/index.php/STRA/article/view/60592>

Soler, P. (2005). Les polítiques de jovent a Catalunya durant el període democràtic. *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, (8), 283-307.

<https://dugi-doc.udg.edu/bitstream/handle/10256/10722/PolitiquesJoventut.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Soler, P., Trilla, J., Jiménez-Morales, M., & Úcar, X. (2017). La construcción de un modelo pedagógico del empoderamiento juvenil: espacios, momentos y procesos. *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 30, 19-34. DOI:10.7179/PSRI_2017.30.02.

Trull-Oliva, C., Janer Hidalgo, Á., Corbella Molina, L., Soler-Masó, P. y González-Martínez, J. (2022). Sobre las estrategias metodológicas de los/as educadores/as para contribuir al empoderamiento juvenil. *Educación XXI*, 25(1), 459-483. <https://doi.org/10.5944/educXXI.30014>

Úcar Martínez, X., Jiménez-Morales, M., Soler Masó, P. i Trilla Bernet, J. (2017). Exploring the conceptualization and research of empowerment in the field of youth. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 405-418. <https://doi.org/10.1080/02673843.2016.1209120>

Villa, M. E. (2011). Del concepto de juventud al de juventudes y al de lo juvenil. *Revista Educación y Pedagogía*, 23(60), 147-157. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/4157845.pdf>

Zimmerman, M. (2000). Empowerment theory: Psychological, organizational and community levels of analysis. Dins de J. Rappaport i E. Seidman (Ed.), *Handbook of community psychology* (p. 43-63). Kluwer Academic Publishers